

Principia Rhetorices Adlı Kitapçığın Işığında Erken Ortaçağ'da Retorik: Augustinus ve Pseudo-Augustinus İkilemi

Early Medieval Rhetoric in the Light of Principia Rhetorices: Dilemma of Augustine and Pseudo-Augustine

EKİN KAYNAK İLTAR  RABİA AKÇORU 

Akdeniz University

Received: 22.10.2020 | Accepted: 28.03.2021

Abstract: Being one of the Church Fathers and Saints, Augustine's (354-430) little work titled *Principia Rhetorices*, which french priest Jacques-Paul Migne attached to the appendix of the first one (PL32) of the volumes that he published Augustine's works in the series titled *Patrologia Latina* gathered in 221 volumes, is important in the sense that it presents the views of him or his followers. There are several ongoing arguments about who its writer is. Written as a synoptic manual, the work consists of ten chapters (*caput*) and each chapter has its own explicatory little title. In this study, after given an outline of Augustine and his works the art of rhetoric in the Early Middle Ages will be discussed at first. Secondly, the views concerning rhetoric in the manual, *Principia Rhetorices*, attributed to Augustine will be explained with charts, then with reference to the discussions over the writer of the aforementioned work, remarks will be stated regarding the dilemma of Augustine and Pseudo-Augustine. At the end of the study, the first translation of the aforementioned work from its original language Latin to our language Turkish will be presented.

Keywords: St. Augustine, Pseudo-Augustine, rhetoric, Church fathers, *Principia Rhetorices*, *De Rhetorica*, Migne.

✉ Ekin Kaynak İltar
Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
07058, Antalya, Turkey | ekinkaynak@akdeniz.edu.tr

✉ Rabia Akçoru
Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araşt. Enst., Akdeniz Ortaçağ Araş. Dr. Prog.
07058, Antalya, Turkey | rabiakcoru@gmail.com



Augustinus ve Erken Ortaçağ'da Retorik

Aurelius Augustinus, Augustinus Hipponensis ya da Aziz Augustinus, Ambrosius, Hieronymus ve Gregorius Magnus ile birlikte Batı dünyasının dört kilise babasından biridir. 354 yılında Kuzey Afrika'da Tagaste'de pagan bir babanın ve Hristiyan bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelen Augustinus'un yaşamı ile ilgili bilgiler Dünya Edebiyatı'nın ilk gerçek otobiyografisi olarak adlandırılan (Aster, 2000: 316) *Confessiones* (İti-raflar) adlı eserinde bulunmaktadır. Bu esere göre (5.13.23) 384 yılında Roma *praefectusu*¹ Symmachus'un etkisiyle Milano'da retorik öğretmeni olarak atanmıştır ve bu görevine ek olarak imparator ve *consuller* için övgü şiirleri olan *panegyricuslar* yazmıştır (6.6.9). Augustinus'un Hristiyan kökten dinciliği Roma kültürüne zarar verirken retorisi koruması Hristiyanların retorikten yararlanabilmelerini sağlamıştır. Bunun için de kendisine kılavuz olarak Cicero'yu seçmiştir (Murphy, 1988: 353). Ancak bunun tek nedeni yalnızca Cicero'dan bireysel olarak etkilenmesi değil aynı zamanda Cicero'nun eserlerinin Ortaçağ'da bir ölçüt haline gelmesidir.

Batı Avrupa, köklerini Yunan'dan alan retorik geleneğini onu geliştiren Romalılardan almıştır. Isocrates, Platon ve Aristoteles'in retorisi konu alan eserlerinin çok etkisi olmazken, Roma retorisi hem dolaylı hem de doğrudan Ortaçağ'a etkide bulunmuştur. Ortaçağ'da retorik kuramı üç farklı geleneğe ayrılmaktadır. İlki Cicero ve Quintilianus'un, ikincisi yine Cicero ve Aristoteles'in mantığı ve üçüncüsü de Platonculuk ve Cicero'nun etkisinde Augustinus geleneğidir (Mazzeo, 1962: 175). Özellikle Marcus Tullius Cicero, görüldüğü üzere, retorik kuramı söz konusu olduğunda Ortaçağ'da ilk başvuru kaynağı olmuştur (Murphy, 1988: 351). *De Inventione* (Buluş Üzerine) ve *Rhetorica ad Herennium* (Herennius'a Retorik) adlı eserleri Ortaçağ retorisi için bir standart haline gelmiştir. Özellikle *Rhetorica ad Herennium* adlı eserinin bu dönemde *Rhetorica Secunda* (İkinci Retorik) ya da *Rhetorica Nova* (Yeni Retorik) olarak adlandırılması, *De Inventione* adlı eserin ya *Rhetorica Vetus* (Eski Retorik) ya da *Rhetorica* (Retorik) olarak adlandırılmasına neden olmuş olsa da retorik söz konusu olduğunda nerdeyse bir kanun gibi dikkate alınmıştır (Murphy, 1988: 352). Cicero'dan sonra retorik konusunda Quintilianus'un *Institutio Oratoria*'sı

¹ Kamu görevlisi.



(Söylev Sanatı İlkeleri) da Ortaçağ'da önemli bir kaynak addedilmiştir.

Bir geçiş dönemi olarak adlandırılan III. ve V. yüzyıllar arasında birçok araştırmacı *minor* (küçük) olarak adlandırılan retorik konulu eserler vermiştir: Fortunatianus, Iulius Victor, Aquila Romanus, Sulpitius Victor. Bu araştırmacıların arasından özellikle Fortunatianus'un, Cicero'nun *De Inventione*'si üzerine yazmış olduğu açıklama yorumu oldukça popüler olmuştur. Erken Ortaçağ'da retorik üzerine yazılmış ilk büyük eser Augustinus'un *De Doctrina Christiana* (Hristiyan Öğretisi Üzerine) adlı eseridir. Hristiyan dinini yaymak için retorik için yararlı olduğunu ileri sürmesi eserin sahip olduğu en önemli özelliktir. Augustinus, yaşadığı dönemde pagan kültürünün yasaklanmasını savunan kişilere kötülerin karşısında güçlü olabilmek için retorik öğrenilmesi gerektiğini savunmuştur (Murphy, 1988: 353). Hippo'da piskoposken kaleme aldığı bu eser dört kitaptan oluşmaktadır. İlk üç kitap İncil'in doğru bir biçimde yorumlanması için yöntemleri tanımlarken Augustinus'un retorik buluş bölümünü ele almaktadır. Sonuncu kitap ise özellikle *din adamı için tasarlanmış olan ilk retorik kuramıdır* (O'Dnnell, 2020).

Principia Rhetorices

Fransız rahip Jacques-Paul Migne'nin koleksiyonunda *Principia Rhetorices* (Retorik İlkeleri) başlığı altında bulunan bu küçük kitapçık sonradan eklenen bölüm başlıklarıyla birlikte toplamda on bölüme ayrılmaktadır: Hatibin görevleri, hatibin amacı, toplumsal sorunlar, tartışmanın koşulları, mantık sorunları, dört yasal sorun, güçlendirici destekler, tartışmanın nitelikleri, tartışmanın biçimleri ve son olarak bu biçim bilgisinin tartışmaya yararı. İlk bölümde hatibin görevleri Cicero'nun retorik kuramı düzleminde ele alınıp kısaca açıklanmıştır.

Hatibin Görevleri	
1) <i>Inventio</i> : Buluş Konuyu kavramak, Tutarlılıkları bulmak ve bunlara etik ya da doğal düşünceleri uygulamak	a) Genel-Özel
	b) Basit-Birleşik
	c) Sabit-Değişken
2) <i>Dispositio</i> : Düzenleme Mevcut savları değerlendirmek	



3) <i>Elocutio</i> : Biçem Açıklamayı düzenlemek	a) Yapının Niteliği
	b) Sözcüklerin Niteliği
4) <i>Memoria</i> : Ezber Düzenlenen konuları zihinde tutmak	
5) <i>Pronunciatio</i> : Sunuş	a) Bedenin Hareketi
	b) Sesin Tınısı

Yazar, görevleri sıraladıktan sonra hatibin amacını irdelediği ikinci bölüme geçmiş ve burada bir bakıma retoriğin amacını tartışıp sonuca bağlamıştır. Buna göre hatibin amacı ikna etmektir. Ancak hatip her seferinde amacını gerçekleştiremeyebilir, bu durumda hatiplikten çıkmayacağını ve bu yanlış anlaşılmayı engellemek adına Hermagoras'ın yaklaşımının açıklayıcı olduğunu dile getirmektedir: *olayların ve kişilerin durumları izin verdiği ölçüde hatibin amacı ikna etmektir*. Yine de bazı kişilerin Platon'un *Gorgias* diyalogundan yola çıkarak dile getirdikleri her eylemin bu amacı güttüğü iddiasına biraz önce sözünü ettiği Hermagoras'ın açıklamasını genişleterek yanıt vermektedir: Hatibin görevi *toplumsal sorunlar söz konusu olduğunda olayların ve kişilerin durumları izin verdiği ölçüde ikna etmektir*. Üçüncü bölümde *κοινῆ ἐννοία* bağlamında yani herkes için ortak ya da geçerli olan sorunlar ele alınmıştır: *quaestiones civiles*. Toplumsal sorunlar olarak çevrilebilecek olan bu kavramın açıklamasını yazar, *azınlığa özgü değil de evrensel olarak insanların ortak noktaları* biçiminde yapmaktadır. Bu sorunlar *akıl ortak kavrayışıyla anlaşılması mümkün olan sorunlar*dır. Bunları ikiye ayırmaktadır: genel (*θέσις*) ve özel sorunlar (*ὑπόθεσις*, *controversia*). Genel sorunu *gemiyle mi seyahat edilmeli yoksa felsefe mi çalışmalı* sorusuyla, özel sorunu da *savaşçının savaşmasına karar verilmeli mi* sorusuyla örneklen-dirmektedir.

Hermagoras'ın yaptığı bu ayırım nedeniyle başta Apollodorus olmak üzere pek çok kişi tarafından suçlandığını dile getirir ve bu suçlamayı bir örnekle açıklamaktadır: Babasını öldüren annesi ve sevgilisini öldürerek babasının ölümünün intikamını alan Orestes'e ceza verilmeli midir? Apollodorus, burada sorunu yaratanın kişi olmadığı, gerçekleştirilen eylemin olduğunu belirterek özel ve genel ayırımının olmadığını savunmaktadır. Yazar genel sorunda olayın kavranışının ve özel sorunda da olayın tartış-



masının olduğunu; genel sorunun olacak olanla ve özel sorunun olmuş olanla ilgili olduğunu belirtmektedir. İki arasındaki ayrımı kavrama ve tartışma arasındaki ayrıma benzetmektedir.

<i>Quaestiones Civiles</i> : Toplumsal Sorunlar	
Genel Sorun (θέσις) Örnek: gemiyle seyahat mi felsefe çalışmak mı?	Özel Sorun (ὑπόθεσις, controversia) Örnek: (belirli bir) savaşçı savaşmalı mı?
Herkesin ne yapmaya izni olduğu tartışılır.	Sözü geçen kişinin ne yapmaya izni olduğu tartışılır.
Olacak olanla ilgilidir.	Olmuş olanla ilgilidir.

Bir sonraki bölümde yine Hermagoras'ın ilkelerini takip ederek *περίστασις*, yani tartışmayı yaratan koşulları ele almaktadır. Bu koşullar bir tartışmayı oluşturan olmazsa olmaz öğelerdir:

***Partes Circumstantiae/Περίστασις*: Koşullar**

- 1) *Quis*: Kim?
- 2) *Quid*: Ne?
- 3) *Quando*: Ne zaman?
- 4) *Ubi*: Nerede?
- 5) *Cur*: Niçin?
- 6) *Quemadmodum*: Ne şekilde?
- 7) *Quibus adminiculis*: Hangi desteklerle?

Beşinci bölümün konusu mantık sorunları yani Yunanca *λογικαί* olmaktadır. Yazar bunların da dört tane olduğunu yine Hermagoras'ın kuralları doğrultusunda dile getirmektedir:

***Quaestiones Rationales/Λογικαί*: Mantık Sorunları**

- 1) *An sit/στοχασμός*: Var mı?
- 2) *Quid sit/fines*: Nedir/Amaç?
- 3) *Quale sit/qualitas*: Nasıldır/Nitelik?
- 4) *An induci in iudicium debeat*: Yargıya taşınmalı mı?

Mantık sorunlarını birkaç örnekle ele aldıktan sonra bundan daha kı-



sa bir biçimde yasal sorunlara da değinip dört tane olduklarını söyleyerek Yunanca hangi sözcükle karşılandığını belirtmektedir:

Quaestiones Legales/Νομικαί: Yasal Sorunlar

- 1) **Scriptum et voluntas/ ῥητόν καὶ διάνοια:** Yazı ve istek
- 2) **Contentio legum contrarium/ ἀντινομία:** Karşıt yasaların zıtlığı
- 3) **Ambiguitas/ ἀμφιβολία:** Belirsizlik
- 4) **Collectio/ συλλογισμός:** Tasım

Yedinci bölümde sorunu güçlendirici destekleri örnek vererek açıklamaktadır. Bunun için öncelikle ifadeden (*φάσις*) söz etmekte ve ikiye ayrıldığını belirtmektedir: Olumlu ifade/suçlama (*κατάφασις*) ve olumsuz ifade/inkâr (*ἀπόφασις*).

Intentio: Olumlu ifade/suçlama	Negatio: Olumsuz ifade/İnkâr	Quaestio: Sorun
Öldürdün.	Öldürmedim.	Acaba öldürdü mü?
Yasaya göre bunu yapmaya hakkın yok.	Yasaya göre bunu yapmaya hakkım var.	Yasaya göre bunu yapmaya hakkı var mı?

Bu iki ifadenin tartışma zemini hazırlayan sorunu yarattığını dile getiren yazar bir sonraki adımın ana konunun irdelenmesi olduğunu belirtmektedir. Bunun için üç ögeyi şöyle açıklamaktadır: *αἴτιον* (*causa*), *συνέχον* (*continens*), ve *κρινόμενον* (*de quo contenditur*).

Durum: Bir komutanın çekip gitmeye yemin eden askerini öldürerek katil olması.

Neden (*αἴτιον, causa*): Öldürme eylemi. → iddia

İçerik (*συνέχον, continens*): Komutanın askeri niçin öldürdüğü, yani askerin çekip gitmeye yemin etmesi. → konunun sınırları

Konu (*κρινόμενον, de quo contenditur*): Komutanın askeri öldürmesinin başka nedenleri var mı? → yargının anlaşılmasını sağlayacak öğeler

Sekizinci bölümde tartışmanın nitelikleri açısından değerlendirilmesi ve hangi tartışmaların asılsız (*ἀσυστατος*) sayılacağına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Buna göre bir tartışma ancak dört durumda *ἀσυστατος* olarak nitelendirilebilir:



- 1) Koşullardan yoksun olması
- 2) Suçlamanın mantığı zorlayan bir biçimde karşılıklı olması (*κατ'ισότητά*)
- 3) Sanığın savunmasının olmaması (*κατ'έτερομέριαν*)
- 4) Kavram karmaşasının yaşanması (*ἄπυρος*)

Dokuzuncu bölüm tartışmanın (*controversia*) biçimine ilişkin bilgiler içermektedir. Yazar bunun için dört Yunanca sıfat kullanmakta ve bölüm boyunca bunları yer yer örnekler vererek açıklamaktadır:

<i>Figurae/ θέματα</i>	Kişi	Konu
<i>εὐδοξος</i> (iyi)	Onurlu	Onurlu
<i>ἀμφίδοξος</i> (ikircikli)	Onurlu	Onursuz
	Onursuz	Onurlu
<i>παράδοξος</i> (kötü)	Onursuz	Onursuz
<i>ἄδοξος</i> (sefil)	-	-

Son bölümde ise biçimlerin verilecek söylev için ne biçimde yarar sağladığını ve hatibin nasıl başlangıç yapması gerektiğini örneklerle açıklamaktadır. Örneğin eğer tartışma *εὐδοξος* ise hatip başlangıçta kendine güvenerek konuşabilir. Eğer tartışma *ἀμφίδοξος* ise hatip onurlu olanın onuruna vurgu yaparken onursuz olanın onursuzluğunu gizlemelidir. Tartışmanın *παράδοξος* olduğu durumda ise hatibin uzun bir başlangıç yaparak kuşkuları gidermesi gerekmektedir. Hatip, söylevinde ılımlı cümleler kurmaya özen göstermelidir. Son olarak da tartışmanın biçimi *ἄδοξος* ise sorun tümüyle sefil ve alçak olduğu için başlangıç da geri kalan kısma eşit olmalıdır ve konu net bir biçimde işlenmelidir.

Augustinus ve Pseudo-Augustinus İkilemi

Çalışmanın sonunda söz konusu eserin çevirisi yer almaktadır. Burada Migne'nin bu küçük eserin başlangıcına ilaştirdiği not da tarafımızca çevrilmiştir. Buna göre Migne bu eseri hiçbir elyazmasında bulamadıklarını dile getirmektedir. Bir sonraki tümcesinde ise küçük bir çıkarımda bulunmaktadır. Yazar, Augustinus'un yaptığının tersine Yunanca sözcükler kullanmıştır. "Yazar" demekle bunun halihazırda başka birine ait olduğunu düşündüğünü belirtmiş olmaktadır, ancak bir sonraki söylediği bu



eserin Augustinus'a ait olmadığına ilişkin öne sürülebilecek en büyük itirazdır. Zira Augustinus *Confessiones*'te (I.14.23) Yunancaya karşı bir nefret beslediğinden söz etmektedir: “Cur ergo graecam etiam grammaticam oderam talia cantantem? nam et Homerus peritus texere tales fabellas et dulcissime vanus est, mihi tamen amarus erat puero. credo etiam graecis pueris Vergilius ita sit, cum eum sic discere coguntur ut ego illum.”² Özellikle bu kişisel bilgiden yola çıkan araştırmacılar bu eserin içerdiği Yunanca sözcükler nedeniyle Augustinus'a ait olamayacağını savunmaktadır. Ancak Aubin, Halm ve Giomini'nin eserlerinin³ *Principia Rhetorices* adlı bu eserin Augustinus'a ait olabileceğine ilişkin olumlu belirtiler taşıdıklarını öne sürmektedir. Yine de Halm ile Giomini arasında ufak farklılıklar bulunduğunu da eklemektedir. Halm, *De Rhetorica* başlığıyla bu eseri verdiği bölümün altına ilk bölümünün başlığının *hatibin görevi* olduğu bu eserin yazarının Aurelius Augustinus olduğunu belirtmektedir. Aubin, Giomini'nin bulgularını da aktarmaktadır: Giomini'nin kullandığı on iki el yazmasından ikisi Hippo piskoposu adını taşımaktadır. Ötekilerinin yazarı belli değildir. Aubin, *De Rhetorica* adlı eserin devamında bulunan Fortunatianus'un eserinin bir bölümü olabileceği düşüncelerini de olasılık dışı bırakacak izlerin Giomini'nin eserinde var olduğunu iddia etmektedir. En başta, Fortunatianus'un üçüncü kitabının sonunda *FINIT* yani “bitti” ifadesi yer almaktadır (Aubin, 2013: 117-134). Buna ek olarak Riposati, retorik konusunda Yunanca sözcükler kullanmanın Cicero tarafından başlatılmış bir gelenek olduğunu öne sürmektedir (akt. Aubin, 2012: 49). Dolayısıyla Yunanca kullanmış olması bunun Augustinus'a ait olmadığını göstermez. Bununla ilgili Aubin yaptığı sözcük taramasında da Augustinus'un kullandığından daha az Yunanca sözcük kullandığına ilişkin verilere ulaşmıştır. Ancak yine de kesin olarak bu metni Augustinus'a bağlayamamaktadır, ama dönemin retorliğini anlamak açısından çok önemli bir eser olduğunu savunmaktadır (Aubin, 2012).

² Latince metin için bk. O'donnell, J. J. (1992). *Augustine: Confessions I*. Oxford: Clarendon Press, 11. “O halde niçin şiirler okuyan Yunan dilbilgisinden böyle nefret ediyorum? Zira Homerus hem böylesi küçük öyküler uydurmakta becerikli hem de tatlı bir biçimde boş, çocukken bana çok rahatsız edici gelirdi. Benim Homerus'u öğrenmeye zorlandığım gibi Vergilius'u öğrenmeye zorlandıkları için Vergilius da Yunan çocuklara böyle geliyor.” I. kitabın 14,23 numaralı bölümünde tümüyle Yunancaya olan nefretini açıklamıştır.

³ Halm, C. (1863). *Rhetores Latini Minores*. Lipsiae; Giomini, R. (1987). *I principia rhetorices di Agostino e il nuovo Bodmer 146 dei Rhetores Latini minores. Filologia e forme letterarie*. Ne yazık ki Giomini'nin sözü edilen eserine tarafımızca ulaşılamadı.



Aubin'in de gösterdiği üzere Augustinus, *Retractiones* adlı eserinde *De rhetorica* adlı bir eser yazdığını, ancak bunun kaybolduğunu ve başkasının elinde olduğunu dile getirmektedir:

...disciplinarum libros conatus sum scribere...sed earum solum de Grammatica librum absolute potui, quem postea de armario nostro peridi...apud Mediolanum...De aliis vero quinque disciplinis illic similiter inchoatis: de Dialectica, De rhetorica, de Geometria, de Arithmetica, de Philosophia, sola principia remanserunt, quae tamen etiam ista perdidimus; sed haberi ab aliquibus existimo... (I, 6)⁴

Bu paragraf, Aubin'in de dahil birçok araştırmacının iddialarının çıkış noktasıdır. Migne'nin *Principia Rhetorices* başlığını verdiği bu eser her şeyden önce bir konuyu anlatmak üzere yazılmış bir plan ya da bir düşünce akışını gösteren küçük bir kitapçık gibi durmaktadır. Tümceler sürekli farklı biçimlerde tekrar edilmiş, sanki bir sözlükmüş gibi sözcükler kısaca açıklanıp Yunanca karşılıkları verilmiştir. Örnekler bile anlatılırken kısaca ele alınmıştır. Bu durum akla bunun derste bir öğretmen tarafından kullanılmak üzere yazılmış olabileceği olasılığını getirmektedir. Augustinus'un öğretmenlik geçmişi düşünülecek olursa, Aubin'in de iddiaları göz önüne alındığında söz konusu eser bir ölçüde taslak amaçlı ya da bir tür el kitapçığı olarak Augustinus tarafından yazılmış olabilir. Sıklıkla kullanılan "id est" ya da "quod" bağlaçları, örneklerin akılda kalıcı kısalığı, konuların başlıklara ayrılmış gibi madde madde ilerlemesi bu iddiaya dayanak olarak gösterilebilir. Bunlara ek olarak Augustinus'un şu sözlerine ayrıca dikkat edilmelidir: "sola principia remanserunt, ...perdidimus". Aslında Augustinus'un kaybettiğini söylediği eserler bütün halinde değildir, yazmaya başlayıp da devamını getiremediği *principia* yani eserlerin başlangıçlarıdır. Bu başlangıçların da başkalarının elinde olduğunu düşünmektedir. Bu ifade, tarafımızca öne sürülen iddiayı, yani *Principia Rhetorices*'in bir taslak ya da giriş olarak Augustinus tarafından yazılmış olabileceği olasılığını güçlendirmektedir. Sonuç olarak Aubin'in söylediklerini yeniden vurgulayarak

⁴ ...sanatların kitaplarını yazmaya cesaret ettim... ancak bu sanatların yalnızca *Dilbilgisi Üzerine* kitabını bitirebildim ki onu da sonradan dolabımdan kaybettim...Milano'dayken...Diğer sanatlar üzerine de orada benzer biçimde yazdım: *Diyaletik Üzerine*, *Retorik Üzerine*, *Geometri Üzerine*, *Aritmetik Üzerine*, *Felsefe Üzerine*, bunların yalnızca başlangıçları kaldı ki bunları da kaybettim; ancak başkalarının elinde olabileceğini düşünüyorum... (Aubin, 2012: 42).



bu eserin sırf Augustinus'un olmama olasılığı nedeniyle bir kenara bırakılmaması gerektiğini belirtmekte yarar vardır. Çünkü bunu Augustinus ya da Pseudo-Augustinus, kim yazdıysa yazmış olsun, dönemin retorik kurallarını günümüze aktarmış olması açısından önem taşımaktadır.

Principia Rhetorices Adlı Eserin Çevirisi

RETORİĞİN İLKELERİ⁵

Birinci Bölüm—Hatibin Görevleri

Toplumsal sorun söz konusu olduğunda hatibin görevi ilk olarak genel mi yoksa bireysel mi, basit mi yoksa birçok konuyla birleşik mi, sabit mi yoksa göreceli mi sorularını sorarak konuyu bizzat kavramaktır. Bunları kavradıktan sonra sorunda bölümlenmenin tutarlı olan yerlerini bulmalı ve bunlara etik ya da doğal düşünceleri uygulamalıdır. Bir sonraki adımda mevcut savlar hakkında bir yargıda bulunmalı, uygun bulmadıklarını elemeli: o zaman bunları yargıya göre değerlendirip kesin kararını vermeli. Gerçekten konuyla ilgili pek çok ilgili buluş olsa da sahip oldukları nitelik ve önemlerine göre sanki yasal temellerine yerleştiriliyormuş gibi düzenlenmedikçe ya zarar verici olurlar ya da çok yardımcı olmazlar. Bundan sonra hatip sırasına uygun bir biçimde yapının niteliği ve sözcüklerin niteliği olarak iki bölüme ayırdığı açıklamayı düzenlemelidir. Hem birçok Yunanın hem de M. Tullius'un [ç.n. Cicero'nun] bir hatip için özellikle gerekli olduğunu onayladığı ezber tüm bunları destekler, ben de böyle düşünüyorum: “Şimdi her şeyin hazinesi olan ezber konusuna geliyorum; bulunan ve düzenlenen konuların koruyucusu olarak görev yapmazsa, son derece açık olsalar bile hatipte her şeyin yitip gittiğini anlarız.” Ezberi Demosthenes'e göre hatibin görevleri arasında birinci ya da tek olan sunuş takip eder, sunuş beden hareketi ve sesin tınısı olarak ikiye ayrılır. Hatibin görevlerine kısaca değinmek yeterlidir. Geriye amacının ne olduğunu görmek kalıyor.

⁵ Latince aslından Türkçeye ilk çevirisi tarafımızca sunulmaktadır. Çeviride karşılaştırılmalı olarak iki metin kullanılmıştır, ancak başlıklar açısından Migne'nin derlemesi temel alınmıştır. Augustinus, S.A. “Principia Rhetorices”. *Opera Omnia: Tomus Primus* içinde (J.P. Migne, ed.). 1439-1448. (Paris, 1877); Augustinus, A. “De Rhetorica” (C. Halm, ed.) *Rhetores Latini Minores* içinde. 137-151. (Lipsiae, 1863). *Principia Rhetorices* başlığına sahip olan edisyonda başlığa Migne şu notu düşmüştür: “Bu kısa eserin elyazması hiçbir kopyasını bulamadık. Bunu kopyalayan kişi, Augustinus'un üslubundan farklı olarak gerekli olduğunda Yunanca kelimelere başvurmuştur.”



İkinci Bölüm—Hatibin Amacı Nedir?

Bence her konuda tüm şeylerin yöneldiği ve geri kalan her şeyin onun amacıyla olduğu bir amaç vardır: buna Yunanlar *τέλος* der. Filozofların neredeyse tüm tartışmalarında bu sorulur, iyi yaşamının⁶ amacı nedir; erdem mi yoksa haz mı?⁷ O halde hatibin görevinin kendine özgü amacını daha farklı belirledik. Çünkü kimileri için hatibin görevleri arasında en önemlisi güzel konuşmak, kimileri için doğru konuşmak, kimileri için ise ikna etmektir.⁸ Hatibin görevinin güzel ya da hakikatli konuşmak olduğunu düşünenler yine de bizzat bunların amacının ikna etmek olduğunu reddetmezler: çünkü hatibin görevinin amacı güzel konuşmaksa, güzel konuşmanın da amacı ikna etmektir. O halde herkesin fikir birliği olduğu üzere hatibin görevinin amacı ikna etmektir. Bunu yanlış anlamak mümkün görüldüğü için (zira hatip her zaman ikna edemez, eğer olur da bir gün ikna etmek mümkün olmazsa, hatip yeteneğini ve adını kaybetmez.) Hermagoras⁹ bu yanlış anlaşılardan kaçınmak amacıyla olayların ve kişilerin durumları izin verdiği ölçüde hatibin amacının ikna etmek olduğunu eklemiştir¹⁰. Bu ifadenin üzerine, aslında Platon tarafından ortaya atılan ve *Gorgias*¹¹ diyalogunda çokça ele alınmış olan ikna etmek eyleminin bizzat kendisinden kaynaklanan bir başka yanlış anlaşılma karşımıza çıkmaktadır, ancak bu yanlış anlaşılardan sonra birkaç araştırmacı hiç çekinmeden Hermagoras'ı küçümseyerek sıklıkla bu yanlış anlaşılmaya başvurdu.

⁶ RLM'de (*Rhetores Latini Miores bene vivendi* olarak yazılmışken Migne'nin derlemesinde *bene videndi* (iyi görmenin) olarak yazılmıştır. Ancak anlam açısından RLM daha makul görüldüğü için çeviride bu anlam tarafımızca tercih edilmiştir.

⁷ RLM'de *voluptas* sözcüğünden sonra *et cetera* (ve diğerleri, vs.) sözcük öbeği yer almaktadır.

⁸ RLM'de bir sözcük öbeği fazladan yer almaktadır: *quibusdam in vere dicendo* (kimileri için hakikatli konuşmaktır)

⁹ Temnoslu Hermagoras (M.Ö. 150) döneminin en etkili retorik hocalarından biridir. Ayrıntılı bilgi için bk. Russell, D. (2015). Hermagoras, of Temnos, fl. c. 150 BCE. *Oxford Classical Dictionary*. doi: 10.1093/acrefore/9780199381135.013.3034

¹⁰ RLM'de *et ita scriptum reliquit* (böyle de yazılmış bir biçimde bırakmıştır) biçiminde bir sözcük öbeği fazladan yer almaktadır.

¹¹ Sokrates ve Gorgias retorinin ne olduğunu tartışır. Gorgias, retorinin bir ikna etme sanatı olduğunu, adil ve adil olmayanla ilgilendiğini söyler. Buna karşın Sokrates ikna etmenin iki türü olduğunu, birinin bilgi olmadan inancı sağladığını, ötekinin ise bilgiyi sağladığını belirtir. Gorgias'ın retorinin inancı sağladığını söylemesi üzerine de Sokrates konunun doğru ya da yanlışla bir ilgisi olmadığı sonucuna çıkar. Sonucunda da Gorgias retorinin ya da retorik öğretmenin bu sanatı kötüye kullananlar yüzünden suçlanmaması gerektiğini, bunu kötüye kullanmanın bu kişilerin seçimi olduğunu belirtir. Bk. Platon, *Gorgias*, 452e-457c.



Hatta hatibin görevinin tek amacının ikna etmek olduğunu reddedip neredeyse her şeyin bu amacı taşıdığını dile getirdiler: matematikçiler kendi alanları hakkında bizzat onların bilgilerine konu olduğu için ikna eder, doktorlar sanatları içerdiği için ikna eder, bu mantıkla bakıldığında tamirciler de esnaflar da bu biçimde çalışanlar da olasılıkla herhangi birini ikna etmek konusunda güçleri vardır: o halde tek başına ortak olabilen ve tek bir şeye özgü olmaktan yoksun olan bütün biçiminde bir amacı yoktur: ikna etme eylemi birçok şeyde ortaktır ve bu yüzden ikna etmek hatibin üstlendiği görevin tekelinde olan bir amaç değildir. Bu yanlış anlaşılmaya Hermagoras oldukça uygun bir biçimde karşı çıkmaktadır. Çünkü hatibin görevinin toplumsal sorunlar söz konusu olduğunda olayların ve kişilerin durumları izin verdiği ölçüde ikna etmek olduğunu söyler. Zira hem doktorların hem filozofların hem de bu türden başka sorunları, Yunanların *πολιτική*¹² olarak adlandırdıkları yurttaşlık hakları dışında kalmaktadır.

Üçüncü Bölüm—Toplumsal Sorunlar Üzerine, Genel ve Özel Farklılıkları

Bununla beraber alanı Yunanların *κοινή ἔννοια*¹³ olarak adlandırdıkları aklın ortak kavrayışına giren toplumsal sorunlar vardır. Anlatmak istediğimiz bizzat bu durumun gerçekten de daha kolay bir biçimde anlaşılması için bilmemek ya da haklarında eğitim görmemiş olmak utanç kaynağı olacağı için her ne zaman kuşkuya düşülürse düşülsün sanki biliyor muyuz gibi bir tavırla açıkladığımız bu türden her ne varsa bunlar toplumsal sorunları oluşturur. Sözüünü ettiğim şey bu türdendir, başka bir şeyin önemi sorulursa, kaç kitap olduğunu bilmiyor görünürsen, yüzün kızarmamalı; kaç ayak uzunluğunda olduğunu bilmiyor görünürsen de yüzün kızarmasın; bu türden başka şeyler için de geçerli, bunları saymak uzun sürer: ne zaman kuşkuya düşülürse soru sorma izni vardır, ama bunlar toplumsal sorun olamaz. Ancak sorulduğu zaman haklı mı haksız mı, dürüst mü değil mi, övülmesi mi gerekiyor cezalandırılması mı, ödül mü verilmeli ceza mı, yararlı mı yararsız mı türünden sorular sorulur; bunları bilmiyor görünürse bu sanat ve bilim üzerine bilgisi olmayan kişilerden hiçbirinin yüzü kızarmaz. Herkesi ikna edecekleri ya da ötekileri ikna

¹² Kamu, yurttaşlık, devlet.

¹³ Ortak kavrayış, anlayış.



etmekten hiç kuşku duymadıkları için haklı mı haksız mı dürüst mü değil mi diye ya da yukarıda sözünü ettiğimiz diğer konularda aklında bir ayırma varabilir; dolayısıyla bu türden konulardan doğan kuşklara toplumsal sorun denmektedir, sanki azınlığa özgü değil de evrensel olarak insanların ortak noktaları gibi. Ortak kavrayışla keşfetmenin mümkün olduğu böylesi aklın ortak kavrayışıyla anlaşılması mümkün olan sorunlara toplumsal denir ve bir hatibin üzerine çalışması ve mükemmel hale gelmesi gereken konu bunlardır. Toplumsal sorunların temelde iki türü vardır, genel konuşmak gerekirse Yunanlar birini *θέσις*¹⁴ diğerini *ὑπόθεσις*¹⁵ olarak adlandırırlar. İlk türüne Yunancadan başka bir ad veremedik, ikincisine de vermeye çalıştık¹⁶: gerçekten de bir ad verdik; buna, genel sorun (*θέσις*) kapsamına giren, özel sorun (*ὑπόθεσις*) kapsamına da belki girme olasılığı olan *controversia*¹⁷ adını verdik¹⁸: her iki durumda da bir sorun vardır, bu da bir tartışmadır. Ayrıca özel sorunun önemi bizzat verdiğimiz addan da anlaşılmalıdır ki bu ad genel sorunun altında¹⁹ anlamına gelmektedir, bu sanki türler gibi o soydan gelmektedir. Genel sorun kişi tanımlamaksızın mantıklı açıklamayı kabul eder. Özel sorun ya da tartışma ise uygun olmayan bir ad kullanmak adına, kişi tanımlayarak mantıklı karşı savı kabul eder. Örneklerle daha iyi açıklanacaktır: *θέσις* gemiyle mi seyahat etmeli yoksa felsefe mi çalışmalı türünden bir sorundur; *ὑπόθεσις* ise savaşçının savaşmasına karar verilmeli mi²⁰ türünden bir sorundur. Bu noktada Hermagoras'ı suçlayanlar yok değildir: bu kişilerden ilki özel sorunun genel sorundan farklı bir şey olduğunu reddedip Hermagoras'ın sorunları iki türe ayırmış olduğu görünmesine karşın kişi ayırımı yapmanın hiçbir

¹⁴ Genel sorun.

¹⁵ Özel sorun.

¹⁶ RLM'de sözcükler farklı yerleştirilmiştir, ona göre 'Latince bir isim vermeye çalıştık ama veremedik' biçiminde bir anlam ortaya çıkmaktadır.

¹⁷ Çatışma, tartışma, dava.

¹⁸ Migne'nin notu: Cicero genel soruna tasarı ya da üzerine düşünme; özel soruna ise dava ya da anlaşmazlık adını vermiştir.

¹⁹ *ὑπὸ τῆν θέσιν*: *ὑπόθεσις* birleşik sözcüğünü bölerek etimolojik anlamına vurgu yapmak istenmiştir.

²⁰ RLM'de "savaşçının savaşı" sözcük öbeği yerine *Duillio praemium* yer almaktadır. Üstelik *Duillio* sözcüğünün baş harfinin büyük olması özel bir ad olabileceği olasılığını gösterir ki bu durumda çevirisi "Duillius'a ödül verilmeli mi" olacaktır. Bu haliyle sözü edilen kişinin M.Ö. 3. Yüzyılda Birinci Kartaca Savaşı'nda görev yapmış olan komutan Duillius olduğu düşünülebilir (Bkz. Aubin, 2012). *Hypothesis* sözcüğünü özel sorun olarak tanımladığımızda aslında RLM'nin bize sunduğu bu versiyon daha uygun görünmektedir. Yine de Migne'nin savaşçı temelindeki örneği de özel sorun kapsamına girmektedir.



önem taşımadığını iddia eden Apollodorus'tur²¹: (Hermagoras'a göre) genel sorun özel sorundan daha az sınırsız ya da sonsuz değildir. Orestes'e ceza verilmeli mi sorusu sorulduğunda, sorunu ortaya çıkaran kişi değil yapılan eylemdir; anne katli cezalandırılmalı mı biçiminde sorulması da bir anlam ifade etmez; eğer böyleyse özel sorun ve genel sorun arasında bir ayırım kalmaz. Bunlara karşılık bize göre ilk olarak tüm kişilerin niteliği sorunlara farklılık katar, özel sorunlarda yani tartışmalarda geride kalması gereken şeylerin cezalandırılıp cezalandırılmayacağı ya da onurlandırılıp onurlandırılmayacağı kişilerin niteliği kadar olayların niteliğinden de gerçekleşmez. Bu yüzden sorunların bu iki türü bu noktada farklılık gösterir: genel sorunda olayın kavranışı, özel sorunda olayın tartışması vardır; kavrayış ve tartışma arasında ne kadar farklılık varsa genel sorun ve özel sorun arasında da o kadar ayırım vardır. Genel sorunda herkesin ne yapmasına izni olduğu sorulurken, özel sorunda kişisel olsun, bir başkası için olsun ya da birileri için olsun kesinlikle insanların tanımlanan²² türünün ne olduğu sorulur. Yapılması bakımından en iyi olanın ne olduğunu sanki bilmiyormuşuz gibi sorduğumuzda genel sorunda bir fark ortaya çıkar; özel sorunda ise biliyormuşuz gibi savunduğumuzda ortaya çıkar. O halde genel sorun olacak olanla ilgilidir, özel sorun nadiren bununla ilgilenir; tersine sorun yitip gidenle ya da artık olmuş olanla ilgilidir: yaptığı ya da yapmış olduğu söylenmedikçe hiç kimse suçlanamaz; diğer türlü de hak etmedikçe ya da hak ettiğini kanıtlamadıkça ödül isteyemez. Bu noktada tiranlık ya da vatan hainliği ya da zehirleme suçuna ya da bu türden başka ne aklınıza gelirse ona karşı çıkarlar: bu ayırımını yapma çabası hataya düşürür. Çünkü örneğin vatan hainliği suçlamasında olacak olanı soruşturmayız, bu bizzat vatan hainliği ile, hatta daha önceden vatan hainliğini planlanmasıyla ilgilidir; benzer biçimde tiranlık da böyledir, tiranlığı önceden planladı mı; baba katlinde de aynıdır, suçu işledi mi acaba; zehirleme konusunda da özel sorunda sorun ya olmuş bitmiş ya da mevcut olandan çıkar; genel sorunda sorun olacak olanla ilgilidir: eğer durum buysa her iki türün de farklılığı yeteri kadar açıklanmıştır.

²¹ Augustus'un öğretmeni olan hatip Apollodorus'tan söz edilmektedir.

²² Migne'nin versiyonunda *delinitum* (yumuşatılmış, aldatılmış, kazanılmış vs.) sözcüğü bulunmaktadır, RLM'de ise *definitum*; anlam açısından RLM'deki daha uygun görünmektedir.



Dördüncü Bölüm—Tartışma Yaratın Koşullar Nelerdir?

Şimdi sorunları farklılıklarına göre genel ve özel olarak sınıflandırmak, benzer biçimde nesne ve ad arasında bir ayırım yapmak adına genel sorunu özel sorundan ayırmak yeterlidir; ardından özel sorunu neyin oluşturduğundan yani tartışmadan söz etmek uygundur. O halde Hermagoras'ın *περίστασις*²³ olarak adlandırdığı olayların koşullarından söz etmek gerekir, bunlar olmadan hiçbir tartışma yapılamaz. *περίστασις* tanımıdan çok bölümlenmeye daha kolay anlaşılabilir. O halde Hermagoras'ın *μόρια περιστάσεως*, Theodorus'un ise *στοιχεῖα πράγματων* adını verdiği öge anlamına gelen, koşulun yedi bölümü vardır: bunların birleşiminden sorun oluşur, tıpkı harflerin bir araya gelmesiyle adların ve eylemlerin oluşması gibi. İster öge diyelim ister bölüm, tartışmanın adını es geçip bizzat şunları söylemeliyiz: kim (*quis*), ne (*quid*), ne zaman (*quando*), nerede (*ubi*), niçin (*cur*), ne şekilde (*quemadmodum*), hangi desteklerle (*quibus adminiculis*): Yunanlar bunlara *περιστάσεως ἀφορμαί*²⁴ der. Bütün bunların ya da birçoğunun mantık ya da yasa çerçevesinde bir araya gelmesi sorunu meydana getirir. Ancak kesinlikle her birinin niteliği açıklanmalıdır. Kim sorusu kişinin kimliğini belirtir; ikiye ayrılır, ad ve nitelik. Ad bakımından, örneğin: Kim? -Camillus. -C. Marius. -L. Sulla. Nitelik bakımından örneğin: Kim? -zengin, fakir, imparator. Addan başka bir şey adlandırmaya girmeyeceği için kişilerin anlaşılması ad bakımından sınırlı, nitelik bakımından sınırsızdır; nitelik konusunda kişinin tanımlanmasının sayısız yolu vardır; talih, yaş, durum, eğitim vs. 'Ne' sorusu olayı belirtir, birisi tarafından yapılan, söylenen ya da düşünülen şeyleri, olduğu, söylendiği, düşünüldüğü, olacak olanı, söylenecek olanı ya da düşünülecek olanı, iyi veya kötü olduğunu, dürüst veya dürüst olmadığını, adil veya haksız olduğunu, lehine veya aleyhine olduğunu, gerektiği kadar ya da az olduğunu, büyük ya da küçük olduğunu, kullanılmış ya da yeni olduğunu belirtir. 'Ne zaman' sorusu zamanı belirtir, gündüz mü gece mi, kutsal gün mü değil mi: başa gelen kötü şeyler zamana nitelik verir, örneğin savaş ya da barış zamanı, ayaklanma ya da uyum zamanı, özgürlük ya da baskı zamanı: buna benzer şeyler de bu kapsama girer. 'Nerede' yeri bildirir; yurttan mı yurt dışında mı, kutsal bir yerde mi kutsal olmayan mı, denizde mi karada mı olduğunu

²³ *Circumstantia*, koşul.

²⁴ Malzeme, konu.



belirtir. ‘Niçin’ sorusu bir şeyi yapmanın, söylemenin ya da düşünmenin nedenini bildirir, bence bir sorunu oluşturan gerekliliklerin başında gelir. ‘Ne şekilde’ sorusu yapılanın ya da olanın ya da olacak olanın tanımını verir: gizli saklı ya da açıkça, zorla, acıyla vb. ‘Malzeme’ adını verdiğimiz *ἀφορμαί* bir şeyin neyin aracılığıyla yapıldığını belirtir: tuzakla, kılıçla, zehirle, mektupla, elçiyle, mesajla, köyle, bir suç ortağıyla ya da katille. Yukarıda söylediğimiz gibi bu malzemelerin hepsi ya da birçoğu mantık çerçevesinde toplumsal sorunları oluşturur.

Beşinci Bölüm—Mantık Sorunları Dört Tanedir

Hermagoras mantık sorunlarını *λογικαί* olarak adlandırır: bunları böyle adlandırmanın sözel sorunlar olarak adlandırmaktan daha iyi olduğunu düşünüyorum: çünkü bazen sözcük, bazen mantık anlamına gelse²⁵ de mantık sözcüklerden değil ancak mantıktan çıktığı için araştırmacılar tarafından böyle adlandırılmıştır: o halde mantık ya da *λογικαί* sorunları dörde ayrılır. Bu sorunlarda şunlar sorulur; var mı, nedir, nasıldır, yargılanmalı mı. ‘Var mı’ sorusu için Hermagoras *στοχασμός* sözcüğünü kullanır: biz buna tahmin etme diyebiliriz. O aynı şeyi Theodorus *περι τῆς οὐσίας*²⁶ olarak adlandırır ve bu da töz ile ilgilidir. Tözü olmayan hiçbir şeyin var olması mümkün değildir ya da tözü yoksa var olmayacaktır. Bazıları bu tür sorunlara, sayesinde ne olduğu sorulduğu için *an sit* adını verdiler. Mantık sorunlarının başka bir türüne Hermagoras *amaç* adını verdi; Theodorus ise bu sorun nitelik ile ilgili olduğu için *περι τῆς ιδιότητος*²⁷ adını verdi; bazıları buna *quid sit* derken bazıları *de eodem et altero*²⁸, yani *περι τοῦ αὐτοῦ καὶ θατέρου* dediler. Mantık sorunlarının üçüncüsünü tek bir adla, nitelik, adlandırılır. Dördüncüsü hakkında, yukarıda ‘yargılamalı mı’ biçiminde belirttiğimiz üzere büyük bir anlaşmazlık vardır. Birçokları bunu yaparken olayı bir sorun haline getirmek mümkün olmadığı için bu türün varlığını reddeder. Bunların arasında sorunu düşünen, Hermagoras’ın düşüncesi göze çarpmaktadır, Hermagoras eğer nedenin durumu izin verirse, en başta gerekliliğin *forum*da çokça tartışıldığını, birleş-

²⁵ *Λογικαί*, *λογικός* sıfatından gelmektedir ve konuşmayla ilgili, belagatle ilgili, düzyazıya uygun, mantığa sahip olan, tartışmalı, mantıkla ilgili gibi karşılıklara sahiptir. Dolayısıyla sözcük anlamına da ulaşılması mümkündür.

²⁶ Varlık/ var olma üzerine.

²⁷ Nitelik üzerine.

²⁸ O aynı şey ve başka bir şeyle ilgili.



min başka konularda uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Bu kişiler yargıyı reddettikleri kadar yargıya varmayı da önemsemezler. Bu yargıyı reddetmek de birkaç yargı türüne sahiptir. Çünkü kişi bu onun elindeyken yargıya varmayı istemezse, ortada bir sorun kalmaz. Şimdi her zaman karşı çıkanlar olacağı için kimilerinin yargıya vardığı kimilerininse reddettiği bizzat bu anlaşmazlık bir sorun oluşturur, Hermagoras tartışmanın bu türüne *μετάληψις*²⁹ adını vermektedir. Bizlerin pek azı buna reddetme derken pek çoğumuz aktarma olarak adlandırmaktadır, her iki biçimde de bu güçlü bir mantıktan doğar. Yargıya vardıklarında yargısı reddedilip geri çektirenler buna reddetme derler; olaydan eylemi tümünden çıkarmayıp da eylemin mevcut durumunu bir mazeret olarak sunanlar, yargının bu diğer türüne aktarım yapar ya yapmıştır ya da yapacaktır.

Altıncı Bölüm—Dört Yasal Sorun Hakkında

Bunlardan başka bunu bulanların *νομικαί* olarak adlandırdığı, bizlerin ise yasal sorunlar dediği dört yasal sorun vardır. Bunlar Yunanların *ρήτόν και διάνοια* olarak adlandırdıkları yazı ve istek, karşıt yasaların zıtlığı dediğimiz *άντινομία*, Yunanların *άμφιβολία* dedikleri belirsizlik, yine Yunanların *συλλογισμός* dedikleri tasımdır. Gerçekten de nitelikleri açıkça ortaya çıksın ve türlerine göre düzenlensinler diye bunları özenli bir biçimde ele alacağız. Bu sırada sorunun hangi desteklerle ve hangi zorluklarla yoğunlaşmış ve sahip olduğu mükemmel biçime getirilmiş türüne geldiğini söylemem gerektiğini düşünüyorum.

Yedinci Bölüm—Sorun Hangi Desteklerle Güçlendirilir?

Yunanların *φάσις*³⁰ olarak adlandırdıkları bir şey vardır: iki bölüme ayrılır ve bunlardan birine *κατάφασις*³¹, ötekine *άπόφασις*³² adı verilir. İlkini eylemde gerçekleştirmek istediğimiz suçlamayı dile getirmek için kullanırız; bu, sayesinde suçlamanın yöneltildiği eylemdir; örneğin saldırdın, ihanet ettin, öldürdün³³. İkincisi suçlayanın yönelttiği suçu inkâr etmeyi belirtmek için kullanırız, örneğin saldırmadım, ihanet etmedim, öldürmedim³⁴. Bu ikisinden, söylenenden ve yanıt verilenenden ya da suçla-

²⁹ Değişim, aktarma.

³⁰ İfade.

³¹ Olumlu ifade/suçlama.

³² Olumsuz ifade/inkâr.

³³ *Pulsasti, prodidisti, occidisti.*

³⁴ *Non Pulsavi, non prodidi, non occidi.*



madan ve inkardan tam da kesiştikleri noktadan bu biçimde sorun oluşur. Suçlama ‘öldürdün’, inkâr ‘öldürmedim’, sorun ise ‘acaba öldürdü mü?’. Varsayımsal türden uzaklaşmak amacıyla, suçlama ‘haksızca öldürdün’, inkâr ‘haksızca öldürmedim’ ve sorun ise ‘haklı bir biçimde öldürdü mü?’. Başka bir yasal duruma bakalım: suçlama ‘yasaya göre bunu yapmaya hakkın yok’, inkâr ‘yasaya göre bunu yapmaya hakkım var’, sorun ise ‘yasaya göre bunu yapmaya hakkı var mı?’. Şimdiye kadar sürekli adlandırdığımız üzere buna kimileri sorun kimileri durum der³⁵ ki bu açıkça sorunun başlangıcını ve sonunu içermektedir. Çünkü uzaktan bunun yapıldığını söylüyoruz, öte yandan yapılmadığını söylüyoruz, ortada bir çatışma yok, ancak olası bir çatışmanın hazırlığı vardır. Sonrasında daha yakından incelendiği zaman yani ele alındığında karşılıklı atışma ve tartışmanın arasına temel sorun girer; eylem gerçekleşti mi gerçekleşmedi mi: bu soruda her ikisi de vardır, ancak söylenmeden önce ihmal edilmiştir. Dolayısıyla bu soruna durum adı verilir. Bu aynı şeye Theodorus *κεφάλαιος*³⁶ der, gövdenin ana parçasından yapılan bu benzetme açıkça kullanılır, iki açıdan da dile getirilen bu ikisinin bağlantısında sanki tüm tartışmanın başı ortaya çıkar. Bunun ardından ana konu gelir, aynı ya da daha fazla öneme sahiptir; sayesinde nedenin ne olduğu, ne içerdiği ve tartışmanın ne hakkında olduğu görülür. Hermagoras neden için *αἴτιον*, içerik için *συνέχον*, tartışmanın konusu için ise *κρινόμενον* sözcüklerini kullanır. O halde neden daha öncesinde var olmazsa, bir tartışmanın olması mümkün değildir. Demek istediğim şu: ‘Oğul babası tarafından evlatlıktan reddedilir’, babanın evlatlıktan reddetmesini açıklayan bir neden öncesinde belirtilmediği için ortada bir tartışma yoktur. Sonra nedeni ekleriz ve anında bir tartışma elde ederiz: ‘evlenmeyeceğine yemin etti ve evlatlıktan reddedildi.’ Yemin etmesi *αἴτιον* sayılır; yani neden, evlatlıktan reddedilmeyi niçin hak ettiği. *Συνέχον* yani içerik, *αἴτιον* reddetmek yani nedeni reddetmek için oluşmuş gibidir, örneğin: bir komutan çekip gitmeye yemin etmiş olan bir askeri öldürür ve bu ölümün sorumlusu olur.’ Bu yargının nedeni yani *αἴτιον* öldürme eylemidir: Eğer öldürmemiş olsaydı sorumlusu olmazdı: *συνέχον* yani içerik ise komutanın askeri niçin öldürdüğünü belirtir, askerin çekip gitmeye ettiği yemindir. Bu noktada Hermago-

³⁵ *Quaestio*: sorun; status: durum.

³⁶ Ana, temel.



ras'ın *συνέχων* olarak adlandırdığı şey, içerik, sayesinde olayın tüm savunmasının oluştuğu şeydir. Bu arada bunu *αἴτιον αἰτίου* yani nedenin nedeni olarak adlandırır: Suçlamanın nedeni askeri öldürmesi iken öldürmesinin nedeni askerin çekip gitmeye yemin etmesidir. Şimdi nedenin ne olduğunu ne içerdiğini bildiğimiz zaman tartışmanın ne hakkında olduğunu yani *τό κρινόμενον*u bilebiliriz. Bu içeriğin keşfinden başka bir şey değildir, yani *συνέχων*un. Demek istediğim şu (o aynı tartışmada ısrar edilmesi gerekenin anlattığımız şeyi daha da aydınlatacağını düşünüyorum.): neden, komutanın askeri öldürmesidir; içerik, sayesinde suçun tartışıldığı komutanın askeri ne yüzünden öldürdüğünü belirten mantıktır; askerin çekip gitmeye yemin etmesidir: tartışmanın konusu bu mantığın incelenmesidir, sanığın savunma olarak sunduğudur. Bu incelemede komutanın askeri öldürmesinin başka bir nedeni olup olmadığı sorgulanır: Bu, neden olarak öne sürülür ve yalnızca yemin ettiği için değil aynı zamanda ya nefret ya da kıskançlık nedeniyle öldürdüğü görülür. Böyle şu dayanak, yani yemin etmiş olsa da komutanın askeri öldürmesi için biraz da olsa haklı bir nedeni olup olmadığı tartışılabilir: nedene (*αἴτιον*) taşınan içeriğin (*συνέχων*) tümüne tartışmanın konusu (*κρινόμενον*) adı verilir. Bazen herhangi bir konuşmada aynı anda neden, içerik, konu olmadığı da olur, ancak hepsi art arda tekrar tekrar gözden geçirilebilir; şu tartışmada olduğu gibi: Ulysses talipleri öldürdüğü için devletin yasasına göre suçludur. Öldürmesi neden; onun servetini yağmalamadıkları ve karısının utancına pusu kurdukları için onları öldürmesi içerik; bunlar önceden olsa da öldürmesinin altında yatan ileri sürebileceği bir neden olup olmadığı, bu kötü durumda kendisine göre onlar hak etmeseler bile yargılamadan onları öldürmesinin gerekip gerekmediği tartışmanın konusudur. Daha sonra Ulysses, Minerva'nın emriyle onları öldürdüğünü söyleyerek bu tartışmanın konusuna bir içerik daha getirir. Sonra bu içerik, Minerva'nın emri yüzünden öldürdüğü ve böyle durumlarda Minerva'ya boyun eğmek gerekip gerekmediği sorulunca tartışmanın konusu olur. Neden davacıya, içerik sanığa özel olurken tartışmanın konusu her ikisi için de ortaktır.

Sekizinci Bölüm—Tartışmaların Nitelikleri

Şimdi nasıl ve hangi biçimlerle tartışmanın *ἀσύστατος*³⁷ olacağını

³⁷ Temelsiz, asılsız, güçsüz.



söylemem gerektiğini düşünüyorum. Bu tartışmaların bir ana konuya sahip olmadıklarını söylemem gerekli olmasa da bunlar mantıksız *πλέγματα*³⁸dır, yani *ἀλογα*³⁹dır. *Ἀσύστατος*ün dört türü vardır: ilki koşullardan yoksun olandır: daha önce de söylediğimiz gibi bu koşul için önemlidir; koşulu etkilediğini söylediğimiz öğelerden ya nedenden ya kişiden ya ana konudan ya da başka bir şeyden yoksundur. Bu tür, retorik okulu malzemesine girmez; çünkü koşul tamamlanmadan bir konu oluşamaz. Gerçekte ise bunlardan birinin olmadığı ve davacının tedbirsizliği nedeniyle bozulmuş bir nedenin yargı önüne çıktığı da olur. Bir diğer tür *κατ'ἰσότητά*⁴⁰ olarak adlandırılır. Bunun Latincesini veremiyoruz, çünkü gücünü anlamak zorundayız: bunlar her iki biçimde de söylenir ve küçük bile olsa hiçbir açıdan ayırım göstermediği için, bu türden bir *πλέγμα* her iki bölümün eşitliği nedeniyle durumu kapsar. Güzel eşlere sahip iki yetişkin komşuyu ele alalım, bir gece biri ötekiyle karşılaşır ve birbirlerini karşılıklı olarak zina ile suçlar: biri bir şey anlatır, öteki de aynı şeyi tekrar eder: “Bir yetişkin olduğun için zina etmek istemiş olabilirsin, benzer biçimde sen de. Benim de güzel bir karım var, senin de. Yakınlığımız sana kolaylık sağladı. Aynı biçimde sana da kolaylık sağladı. Geceleyin bizim evde ne işin vardı? Sen niçin bizim eve geldin?” Ayırım yapacak bir nokta yoktur; biri diğerini suçlar bu yüzden, suçlanan kendisini aklar ve savunur. Üçüncü tür *ἀσύστατος*ça Yunanlar *κατ'ἐτερομέριαν*⁴¹ derler. Sanığın hiçbir savunması olmadığı ya da yapılan eylemde bir mazeret bulunmadığı ya da mazeretin olasılığının az olduğu keşfedildiğinde bu tür başka bir kısma göre yapılır. Öğretmenim Democrates mazeretin uzun süre araştırıldığı o tartışmaların bir ana konuya sahip olmadıklarını sık sık söylerdi. Gerçekten de bunda ısrarcıydı; eğer bir şeyi savunuyor ya da orta derecede olasılığı olduğunu düşünüyorsak bunu kabul ederiz. Ancak eğer neden açıkça ortadaysa, olması gerektiği gibi, karışık olduğu için reddederiz. Bazen, özellikle de gerçekte, suçlayıcıya büyük kolaylık sağlayan ama sanığa hiç sağlamayan sorunlar olur: bunlara tartışma değil ortak nokta deriz. Kuşkusuz bu suçlarda bir kanıt yoktur, ancak ifade edildiği gibi ve açıkça suçun tanımı vardır. Dördüncü tür ya da en belirsiz tür, o denli belirsizdir

³⁸ Düğüm.

³⁹ Mantıksız.

⁴⁰ Eşitlik konusunda.

⁴¹ Tarafılık konusunda, iki şeyden birine olan eğilim konusunda.



ki en eğitilmiş adamları bile sıklıkla şaşkına çevirir. Uyumlu ve tutarlı bir malzemeye sahip olduğu görüntüsünü verir. Bu öyle bir türdür ki yargıcın aldığı kararların mantığını bulmak mümkün değildir: Yunanlar buna *ἄπορος*⁴² der. Bir örnek verelim: “Biri başka birinden borç alınan paranın faizini istiyordu; adam da parayı kendisine verdiğini ama mevduat olarak verdiğini söyledi; bu yüzden de faizi olmadan parayı kendisine geri vereceğini belirtti. Bu sırada bu dava sürerken, yeni hesap kitapları hakkında bir yasa⁴³ çıktı: Biri mevduat olarak parayı geri istedi, öteki borç olarak parayı verdi.” Bu davayı karara bağlarken davacı faizli verdiğini söylerken diğeri borç aldığını söylediği için yargıcın neye göre karar verebileceğinden emin değilim; biri borç olarak biri faizli olarak kabul ediyor, her ikisi de öne çıkmış değil, ama her ikisi de bir öncekinin yargısından yararlanıyor.

Dokuzuncu Bölüm—Tartışmaların Biçimleri

Bu konu yani tartışmaların biçimleri, bunların birini diğerlerinden nasıl ayrılabilirliği, nasıl daha açıkça ifade edilebileceği, hangisinin ne biçimde ele alınabileceği gibi hakkında birkaç bilgi edinmek uygundur. O halde tartışmaların biçimlerine öneriler denir ve dört tanedir: iyi düşünce için *εὐδοξος*⁴⁴ diyebiliriz; her ikisinden, iyi ve kötü düşünceden karışık olan ikircikli düşünceler için *ἀμφίδοξος*; kötü düşünceler için *παράδοξος* diyebiliriz; daha iyi bir Yunancası olan kişilerin bazıları *παράδοξος*un iyi düşünceler için kullanıldığını kabul etmektedirler. Halk dilinde olimpiyatların ve kutsal oyunların kazananları mantıklı olmaktan çok alışkanlık olduğu için *παράδοξος* olarak adlandırılır: çünkü bence *παράδοξος*, *παρὰ τὴν δόξαν*dır ve bunun anlamı da “iyi düşünceye karşı”dır. Son olarak bu adın halk dilinde başka anlamlarını kullanmayı da tercih ederiz, ancak bu noktada filozoflar tarafından olduğu kadar bir çok araştırmacı ve matematikçi tarafından da birçok yeni anlam atfedilmiştir, ilkenin durumuna göre olduğu kadar geleneğin alışıldık kullanımına göre de kullanmak zorunda değiliz. Tartışmaların dördüncü türü Yunanların *ἄδοξος* dedikleri, yalnızca halk dilinde kötü düşünceler anlamına gelmeyen ama hiçbir düşünceye

⁴² Çıkış yolu olmayan.

⁴³ Bu eski borçların silinmesi anlamına gelmektedir.

⁴⁴ RLM’de *ἐνδοξος* sıfatı kullanılmaktadır ve seçkin, değerli, saygın gibi anlamlara sahiptir. Ancak Migne’nin kullandığı *εὐδοξος* sıfatı metne daha uygun görünmektedir.



sahip olmayan olarak çevirebileceğimiz düşük ve sefil olandır. Bunu örnekler vererek daha açıkça göstereceğiz. *εὔδοξος*, kişinin de konunun da onurlu olduğu tartışma türüdür; örneğin Kartacalıları yenilgiye uğrattıktan sonra Scipio oyunları başında defneden bir taçla seyretmeyi ödül olarak talep etti: buradaki onurlu kişi Scipio'dur ve uygunsuz bir şey istememektedir. *ἀμφίδοξος*'ta kişinin kötü karakteri olayı lekeler; örneğin Scipio ödül olarak Tiberius Asellius'un ölümünü isteseydi, böyle olurdu: elbette isteyen karakteri onurludur; ancak istediği şey onursuzdur. Tam tersi, evlatlıktan reddedilen birisi güçlü durup da ödül olarak babasının evine dönmek isterse de aynı şeyi söylemek mümkündür: kişi evlatlıktan reddildiği için onurlu değildir, ancak babasının evine dönmek istemesi onurludur. *Παράδοξος* yukarıda tanımladığım üzere olay kadar kişinin de onursuz olduğu ya da utanmazlıkla suçlanan sanığın cüret edip ödül olarak kendisini suçlayan kişinin ölmesini istediği tartışma türüdür: sanık utanmazlıkla suçlanınca bir de onursuzluğuna cüretini eklediği için isteyen kişi onursuzdur; istediği şey de uygun değildir. *ἄδοξος* ise iyi yada kötü bir düşünce olmaksızın düşük ve sefil olan bir tartışma türüdür. Yoksul bir adam giysiler satmaktaydı; o giysilerin kendisine ait olduğunu ve bunları kendisinden çaldığını söyleyen başka bir yoksul da çıkageldi: Satıcı bu giysileri yakalanan bir zinacıdan aldığını söyler: karşılıklı olarak birbirlerini suçlarlar, biri zina ile ötekisi hırsızlıkla. Bu yoksulların kişilikleri ve yarattıkları sorun, elbiseler üzerinde hak talep etme ve tanıma, küçük ve sefildir: Düşük olmayan zina suçu araya girse de yine koşul açısından düşük ve sefil olduğu için tartışmanın türünü tümüyle kendilerine göre belirlerler.

Onuncu Bölüm—Tartışmaların Biçimlerinin Bu Türden Bilgisinin Kendisine Ne Yararı Vardır?

Tartışmanın bu biçimlerini ayırt etmek başka şeylere eklendiği zaman en başta üretebilmenin ilkesi olarak başlangıç yapmanın türüne göre niteliğe uygun malzemeyi bulabiliriz: ilkenin o aynı türü *εὔδοξος*, *ἀμφίδοξος* ve *παράδοξος* konularında olmak zorunda değil, ancak kendine uygun biçimi edinmeli. Hermagoras malzemenin *εὔδοξος* türünde başlangıç yapılması gerektiğini reddeder: anlaşmak uğruna sevecenlik göstermenin iyi düşünce konusunda bulunduğunu belirtmeye alışkın olduğumuzu söyler, Scipio örneğinde olduğu gibi; konuşacağımız tüm şeyler arasında



bunlar iyimserdir: hazırlanmış olan hiçbir şeyin hazırlanması gerekmez. Ancak bence böyle bir adam için büyük bir lütufla uzun süre konuşabilirim: çünkü güç her zaman dikkat edilmesi gereken bir şey değildir, mantıkla yenilebilir. O halde başlangıç yapmamızın *εὐδοξος* türünde hiçbir şeyi engellemeyeceği kanısındayım. Bence iyi yargıçların daha iyi olduklarını söyleyerek başlamakta bir kötülük yoktur, örneğin düşmanlarımız karşısında kırıldığımız görüldüğünde bu kırgınlığı dile getirmekle onu arttırmaya cüret ediyoruz. Daha sonra flüt çalanların *cithara* çalanların ve bu türden başka sanatçıların her ne kadar bir konuşma yapmasalar da eyleme geçmeden önce konuşarak bir başlangıç yaptıklarını görüyoruz. Başlangıç olmadan işlerden doğan tümüyle kısa ve başı olmayan bir konuşmadır. İyi düşünce içeren tartışmalarda başlangıçları kullanmalıyız; daha kısa ve biraz daha uygun, güvenilir ve değerli, böbürlenmeden ve konu kıskançlığa olanak vermemesi için: örneğin M. Tullius'un Metellus'un⁴⁵ kendini beğenen bir tavırla verdiği söylevine karşı kaleme aldığı gibi:⁴⁶ *Öyleyse, bence, bir kaçak gibi davranayım, çünkü direnen kişiyle karşılaşmaya izin yok.* Eğer konuşan kişi onurlu ve konuşulacak konu uygun olmasaydı, asla başlangıçta büyülenerek konuşmaya başlanmazdı. Benzer biçimde başka bir yerde suikast suçunun cezası için şunları söyledi: *Senatörler, hepimizin yüzleri ve gözlerinin bana döndüğünü görüyorum:* Hemen ardından konuşmacı ve görkemi ve konuşulacak konu son derece onurluysa haklı olarak kendisine güvendiği görülür. Bu türden başlangıçlar Q. Gracchus'ta da bulunurdu, ne kadar da soylu bir ruhtu, M. Ericius'un ya da Cannae'daki kalabalıktan birinin böyle bir başlangıç yapmasına kimse dayanamazdı. *Αυφιδοξος* türünde başlangıç yaptığımızda malzemeyi ölçülü kullanmak gerekir, örneğin onursuzluğu gizler, olayı ya da kişiyi betimlerken onuru artırırız ya da her ikisini öyle karıştırırız ki birinin onuru ötekini onursuzluğunu kapar. Malzemenin ne kadar iyi bir türü olursa olsun o denli böbürlenme olmamalı, ancak çekingenliğine güvenmeli. Eğer imkân olduğu kadar konuda onursuzluk olursa, yargıcın dikkatini kişinin onuruna çeviririz. Eğer kişide onursuzluk olursa, sanki tehlikeli bir yerden daha güvenli bir yere kaçarcasına yargıcın dikkatini olayın onuruna çeviririz, ancak korkmaktan çok korkunun kuşkusunu küçümseyerek yavaşça

⁴⁵ RLM'de *contra tribunum pl.* (halk temsilcisine karşı) sözcük öbeği de bulunmaktadır.

⁴⁶ RLM'de bir soru cümlesi fazladan bulunmaktadır: *ubi vis vel in ipsa consistere?* (bu güç nereden geliyor, yoksa kendisinden mi?)



geri çekiliriz. Onur olay ve kişinin her ikisine bağlıyken onursuzlukta korku duymaktan daha çok onurlulukta güven duyduğumuz için çabalıyoruz. Ancak bu türden bir başlangıcı kavramak için M. Tullius'un, M. Scaurus'u savunurken verdiği söylevi örnek olarak vereceğim. Bu tartışma *ἀμφιδοξος* türündeydi; kuşkusuz M. Scaurus'un kişiliğinin onuruyla parlayan bir konuşmaydı, ancak zimmete para geçirme suçunun onursuzluğuyla ezildi. Hatip her ikisini de kişinin onuruyla suçun onursuzluğunu örtsün diye başlangıçta bağladı; ne fazla abarttı ne de büyük konuştu, ancak öyle yaptı ki korkunun kuşkusunu az da olsa gösterebilirsin. *M. Scaurus'un en çok istediği şey kimsenin nefretini çekmemek, hiçbir nefret ve kötülük olmadan vb. Παράδοξος*'ta söz konusu olan kötü düşüncelerdir, hem kişi hem de onur eşit biçimde ele alınır, daha uzun başlangıçlardan yararlanır, kuşkulardan arındırılarak konuşma yapılması gerekir ve cümleler kurarken kullandığımız sözcüklere uygun övgüleri de şikayetleri de alçakgönüllülükle yapmalıyız, kıskançlık nedeniyle bize yöneltilen yanlış bir suçlama ve yanlış düzenlenen bir kötü ün tüm vücudumuzu utanca iter, yüzümüz düşer, gözlerimiz yere bakar; çok sertçe değil ama duyabildiğimiz kadar korku duyarız. *Ἄδοξος*'ta malzemenin derecesi düşüktür, başlangıcın konuşmaya son derece yakın olması gerekmektedir; uzun cümleler olmadan, aşırı süslü sözcükler kullanmadan, ağdalı bir anlatıma başvurmaksızın, ancak açık ve net. Tüm cümlelerin bu başlangıçlara uyguladığımız gücü öyle olmalı ki konuyu özelden genele döndürmeli, o konunun herkesin ilgi alanına girdiğini iddia etmeli: çünkü ne kadar küçük ayrıntı varsa birçok kişiyi o denli çok etkiler. Haklı haksız, doğru yanlış hesabından daha çok konuların ya da kişilerin büyüklüğünü incelemeye gerek yoktur: bunların gücü büyük şeylerden daha çok küçük şeylerde olur. Böyle başlangıçlar Demosthenes'in *'idiotic'* başlıklı kitabında, Lysias'ta ve daha önceki hatiplerimizin bazılarında çokça bulunur. Kuşkusuz Marcus Tullius, *Archias Savunması*'nı verirken başka türlü başlamadı.

Kaynaklar

- Aster, E. V. (2000). *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. (Çev. V. Okur). İstanbul: İm Yayın Tasarım.
- Aubin, J. (2012). *Le De Rhetorica Du Pseudo-Augustin: Quaestiones Civiles et Intellectio dans l'Antiquité Tardive*. (Thèse de Maîtrise). Québec: Université Laval.



- Aubin, J. (2013). Le *De rhetorica* du Pseudo-Augustin: Réexamen des Objections Contre l'Authenticité Augustinienne. *Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques*, 59, 117-134.
- Augustinus, S. A. (1863). *De Rhetorica*. (Ed. C. Halm). *Rhetores Latini Minores*. Lipsiae: Aedibus B. G. Teubneri.
- Augustinus, S. A. (1877). *Principia Rhetorices*. (Ed. J. P. Migne). *Opera Omnia: Tomus Primus*. Parisiis: Lutetiae Parisiorum.
- Mazzeo, J. A. (1962). St. Augustine's Rhetoric of Silence. *Journal of the History of Ideas*, 23 (2), 175-196.
- Murphy, J. J. (1988). Rhetoric: Western European. *Dictionary of the Middle Ages*, vol. 10. (Ed. J. R. Strayer). New York: Charles and Scribner's Sons.
- O'Donnell, J. (2020). St. Augustine: Christian Bishop and Theologian. *Encyclopedia Britannica Online*. Accessed: 08.06.2020. <https://www.britannica.com/biography/Saint-Augustine>.
- O'Donnell, J. J. (1992). *Augustine: Confessions*, vol. 1. Oxford: Clarendon Press.
- Platon (1903). *Gorgias*. (Ed. J. Burnet). *Platonis Opera*. Oxford: Oxford University Press. Perseus Digital Library. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0177%3Atext%3DGorg.%3Asection%3D452e>.

Öz: Fransız rahip Jacques-Paul Migne'nin 221 ciltte topladığı *Patrologia Latina* serisinde, Kilise babalarından ve azizlerinden biri olan Augustinus'un (354-430) eserlerini yayınladığı ciltlerden ilkinin (PL32) *appendix* bölümüne iliştiirdiği *Principia Rhetorices* adlı küçük eseri de onun ya da onun izinden gidenlerin görüşlerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Eserin yazarının kim olduğu üzerine pek çok tartışma mevcuttur. Bir özet niteliğinde kaleme alınmış olan eser toplamda on bölümden (*caput*) oluşur ve her bir bölümün içeriğini özetleyen kısa bir başlığı vardır. Bu çalışmada öncelikle Augustinus ve eserleri hakkında genel bir bilgi verilip Erken Ortaçağ'da retorik sanatı kısaca ele alınacaktır. Daha sonra Augustinus'a atfedilen *Principia Rhetorices* adlı kitapçıkta yer alan retorik üzerine düşünceler tablolarla özet biçiminde açıklandıktan sonra söz konusu eserin



yazarı üzerine var olan tartışmalardan hareketle Augustinus ve Pseudo-Augustinus ikilemi üzerine görüşler belirtilecektir. Çalışmanın sonunda ise söz konusu kitapçığın özgün dili Latince'den dilimiz Türkçeye ilk çevirisi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aziz Augustinus, Pseudo-Augustinus, retorik, Kilise babaları, *Principia Rhetorices*, *De Rhetorica*, Migne.

